

Nicolau Bennàsar, Maria; Cremades Cortiella, Elga

La concordança de participi a Felanitx i Manacor : el cas del complement directe preverbal sense clític

Études romanes de Brno. 2025, vol. 46, iss. 1, pp. 143-168

ISSN 2336-4416 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/ERB2025-1-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.82496>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 16. 07. 2025

Version: 20250710

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

La concordança de participi a Felanitx i Manacor: el cas del complement directe preverbal sense clític

Past Participle Agreement in Felanitx and Manacor: The Case for the Preverbal Direct Object without Clitic

MARIA NICOLAU BENNÀSAR [namarianicolau@gmail.com]

Universitat de les Illes Balears, Espanya

ELGA CREMADES CORTIELLA [elga.cremades@uib.cat]

Universitat de les Illes Balears, Espanya

RESUM

Aquest estudi examina la vitalitat de la concordança de participi (CP) en el català de Mallorca i, concretament, a Felanitx i Manacor. A partir de judicis de gramaticalitat i tests d'inducció, s'analitza la presència de la CP en oracions interrogatives, relatives i amb el complement directe focalitzat, és a dir, amb el complement directe preverbal sense clític pronominal. Les dades suggereixen que la població jove produeix la CP amb menys freqüència que la població de més edat, la qual cosa suggereix que es troba en un procés de recessió. Igualment, sembla que el lloc de residència influeix en el manteniment de la CP, si bé no és un factor determinant (com tampoc ho són el gènere ni el tipus d'oració). L'estudi, tot i ser preliminar, aporta dades actuals sobre l'ús de la CP i subratlla la necessitat de més recerca per comprendre millor l'evolució d'aquest fenomen en el català de Mallorca.

PARAULES CLAU

Canvi lingüístic; català; concordança de participi; Mallorca; sintaxi

ABSTRACT

This paper examines the vitality of past participle agreement (PPA) in the Catalan spoken in Mallorca, specifically in Felanitx and Manacor. Through grammaticality judgments and induction tests, it analyzes the presence of PPA in interrogative and relative clauses, as well as clauses with a focalized direct object —i.e. with a preverbal direct object without a pronominal clitic. The data suggest that younger speakers use PPA less frequently than older speakers, indicating that it is in a process of decline. Similarly, the place of residence appears to influence the maintenance of PPA, although it is not a determining factor (nor are gender or sentence type). Although preliminary, the study provides current data on the use of

PPA and highlights the need for further research to better understand the evolution of this phenomenon in Mallorcan Catalan.

KEYWORDS

Catalan; linguistic change; Mallorca; participial agreement; syntax

REBUT 2024-09-17; ACCEPTAT 2025-02-21

1. Introducció: la concordança de participi

El participi és una forma no personal del verb que presenta trets de concordança presents a les categories adjectivals, per una banda, i a les categories verbals, per l'altra. En les llengües romàniques, la concordança dels adjectius i dels verbs funciona de la manera següent: mentre que l'adjectiu concorda en gènere i nombre amb el substantiu que complementa (com es pot comprovar a 1a), el verb concorda en persona i nombre amb el subjecte (1b). No obstant això, els trets de persona i nombre del verb només solen aparèixer en les formes finites, la qual cosa exclou l'infinitiu (2a), el gerundi (2b), i, en principi, també el participi (2c) (Solà 1973). En tots els exemples, les cursives marquen l'element que concorda, o no, en gènere, nombre o persona amb un substantiu:

- (1) a. Na Maria és una persona *treballadora*.
b. Na Maria *treballa*.
- (2) a. A na Maria l'apassiona *treballar*.
b. L'altre dia vaig veure na Maria *treballant*.
c. Na Maria ha *treballat* en tres empreses diferents.

Amb tot, de vegades els participis que apareixen en els temps compostos poden concordar en gènere i nombre amb l'argument intern del verb, tant si és el complement directe (d'ara endavant, CD) d'una oració transitiva com si és el subjecte d'una oració inacusativa (Salvà i Puig 2018). És el que podem comprovar a (3a), en què el participi passat *escoltada*, en comptes de mantenir la forma no marcada (masculí singular) adopta els trets de gènere i nombre del CD (*la cançó*), és a dir, es realitza en femení singular. Igualment, a l'oració de (3b), el participi passat *arribades* concorda amb el subjecte oracional, ja que el verb *arribar* és un verb inacusatiu:

- (3) a. *Has escoltada* la cançó que et vaig recomanar?
b. Ja *han arribades*, les teves amigues?

Tal com explica la *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana* (2019), el català disposa dels temps verbals compostos següents: perfet d'indicatiu (*he menjat*), futur d'indicatiu (*hauré menjat*), condicional perfet d'indicatiu (*hauria menjat*), plusquamperfet d'indicatiu (*havia menjat*), passat anterior d'indicatiu (*haguí menjat*), perfet de subjuntiu (*hagi menjat*), plusquamperfet de

subjuntiu (*hagués menjat*), infinitiu perfet (*haver menjat*) i gerundi perfet (*havent menjat*). És, doncs, en tots aquests casos que es pot produir la concordança de participi (d'ara endavant, CP).

La CP és un fenomen segons el qual el participi dels temps verbals compostos adopta el gènere i el nombre de l'argument intern del verb en participi. Es pot trobar en totes les llengües romàniques, en major o menor mesura, atès que té l'origen en el llatí, si bé no es produeix sempre de la mateixa manera. De fet, la presència de la CP en les llengües romàniques presenta força diversitat, vinculada, segons Lois (1990, citat a Muxí), amb l'alternança dels auxiliars *ser* i *haver* en la formació dels temps compostos. Així, les llengües que presenten alternança són les mateixes llengües romàniques que tenen la CP de forma obligatòria.

Per exemple, el castellà, tot i que exigeix la CP en les construccions passives (4a), en les de participi absolut (4b) i en oracions copulatives o atributives (4c), la rebutja clarament en contextos de veu activa amb temps composts (4d) (Salvà i Puig 2018):

- (4) a. Estos libros han sido *leídos*/**leído* por todo tipo de lectores.
 b. *Terminadas*/**terminado* las clases, Ana descansó.
 c. La serie de la que me has hablado es muy *conocida*/**conocido*.
 d. ¿Te las has **comidas/comido*, las manzanas?

En francès, en canvi, es produeix la CP en les oracions passives (5a), les oracions inacusatives amb l'auxiliar *être* (també amb reflexives) (5b), opcionalment, oracions amb un CD realitzat com a clític (5c), i, també de manera opcional, en moviments *qu-* (5d). Contràriament, no es pot realitzar la CP amb el clític partitiu *en* (5e):

- (5) a. Les bâtiments ont été *construits*/**construit*.
 b. Elles sont *venues*/**venu*.
 c. Ces sottises, Jean ne les a jamais *faites*/*fait*.
 d. Combien de pages a-t-elle *faites*/*fait*?
 e. Il en a *repeint*/**repeintes* deux.

Finalment, en italià estàndard es troba la següent situació pel que fa a la realització de la CP: es fa en oracions passives, com a (6a); en inacusatives, com a (6b); amb pronoms clítics d'acusatiu de 3a persona, inclòs *ne* (6c); opcionalment, amb clítics de 1a i 2a persona (6d); amb clítics reflexius (6e) i en oracions passives pronominals (6f). Ara bé, en italià estàndard, en moviments *qu-* no es realitza (6g):

- (6) a. Elena è *stata*/**stato* male.
 b. Irene è *arrivata*/**arrivato*.
 c. L'ho *sentita*/**sentito*.
 d. Ci ha *ascoltato/ascoltati/ascoltate*.
 e. Mi sono *sentita*/**sentito* (si el subjecte és femení).
 f. Sono stati *costruiti*/**costruito* molti castelli.
 g. La birra che ho *bevuto*/**bevuta*.

En el cas del català actual, la CP és obligatòria si el verb està en veu passiva (7). En canvi, en la veu activa el fenomen s'ha reduït a casos molt concrets, especialment quan l'argument intern és un CD definit que es realitza com a clític acusatiu de 3a persona (8) o bé un CD indefinit que es realitza com a clític partitiu *en* (9). Diversos estudis, emperò, apunten que es tracta d'un fenomen irregular i en declivi (Rosselló 2002; Cremades & Ramsburg 2023).

- (7) a. La guia de viatge ha estat *elaborada*/**elaborat* per n'Antònia Maria.
- (8) a. La sordina encara no l'he *comprada*/*comprat*.
b. Els faristols ja els he *comprats*/*comprat*.
c. Les corbates les he *comprades*/*comprat*.
- (9) a. N'he *escoltada*/*escoltat* una, de cançó.
b. N'he *escoltats*/*escoltat* dos, de vinils.
c. N'he *escoltades*/*escoltat* dues, de simfonies.

Salvà i Puig (2015, 2018, 2021) posa de manifest que el català de Mallorca, en relació amb aquest fenomen, es distingeix de la resta de parlars en dos grans aspectes. Per una part, la realització de la CP amb els clítics acusatius de 3a persona en femení singular i en femení plural és força freqüent i, per a alguns parlants, fins i tot obligatòria (Salvà i Puig 2015). Per l'altra, es tracta d'un parlar en què s'admet la CP en més construccions que a la resta. Així, la CP és possible en els casos següents: amb clítics acusatius de 1a i 2a persona (10a), amb clítics reflexius "acusatius" (10b), en ergatives inherents (10c), en passives pronominals (10d), en inacusatives amb verbs de direcció inherent (10e), en moviments *qu*- (frases relatives, interrogatives, exclamatives i amb focus contrastiu)¹ (10f) i amb un SD/SN ple amb la funció de CD *in situ*, és a dir, en una posició canònica postverbal (10g) (Salvà i Puig 2015, a partir de Rosselló 2022).

- (10) a. M'ha *dutxada*/*dutxat*.
b. T'has *pentinada*/*pentinat*.
c. Na Mercè s'ha *morta*/*mort*.
d. Aquelles pomes s'han *podrides*/*podrit*.
e. No ha *tornada*/*tornat* pus mai.
f. Quines postres més bones que has *fetes*/*fet*!
g. Jo no he *menjada*/*menjat* la mel.

D'alguna manera, doncs, el català de Mallorca s'acosta a l'italià en la realització de la CP. Com explica Muxí (1996), mentre que en la major part de dialectes catalans la CP no s'admet amb la primera i la segona persones, en italià la CP és possible (si bé opcional). Tanmateix, en general es pot afirmar que l'evolució que ha seguida el català és diferent de la de qualsevol de la resta de llengües romàniques. Segons Saragossà (2002), "[e]l camí que hem seguit divergeix en molts

1 En aquesta investigació, es correspondrien amb els CD preverbals sense clític, que és l'objecte d'anàlisi d'aquest estudi, si bé els moviments de *qu*- també poden afectar altres complements, que no s'analizaran aquí.

aspectes de l'evolució francesa i italiana, [...] i el resultat final és inexistent en castellà i en galaioportugués. Per tant, estem davant d'una particularitat nostra en el conjunt romànic" (p. 38).

Ara bé: les dades de què disposem fins ara en relació amb aquest fenomen (com les que proporciona Salvà i Puig 2021) no es corresponen a textos al segle XXI ni reflecteixen la vitalitat de l'ús d'aquest fenomen a Mallorca. El treball que presentam, doncs, vol contribuir, d'alguna manera, a omplir aquest buit i proporcionar dades actuals sobre la vitalitat d'un dels tipus de CP entre els parlants de dues localitats de Mallorca. Així, se centra en la CP amb el complement directe preverbal sense clític entre els parlants de Felanitx i Manacor, que es corresponen, respectivament, a una zona més *urbana* (o que, si més no, mostra els patrons socials d'un nucli urbà) amb els usos d'una zona més *rural* (si és que se'n pot dir així).

L'estudi s'organitza de la manera següent: primerament, s'exposa l'estat de la qüestió, en el qual es descriu el fenomen de la CP en català amb un focus en el cas particular del CD preverbal sense clític i es fa referència al canvi lingüístic i l'anivellament dialectal com a possibles motors de pèrdua del fenomen; a continuació, s'indiquen els objectius de l'estudi, després dels quals es presenta la metodologia utilitzada per a la recollida de dades i per a l'enquesta. En quart lloc, es mostren els resultats de l'estudi i es discuteixen. Per acabar, es tanca el treball amb unes conclusions en les quals s'esmenten les limitacions del treball i les preguntes que resten obertes per a possibles futurs estudis.

2. Estat de la qüestió

2.1 La concordança de participi en català: la tradició gramatical catalana

Malgrat que la CP és un fenomen conegut i molt estudiat en català (tot i que fins a Salvà i Puig, 2015, 2018, 2021, no havia rebut prou atenció des d'una perspectiva teòrica), la variació que presenta i el fet que estigui en retrocés ha provocat que les gramàtiques prescriptives n'hagin fet un tractament força diferenciat al llarg de la història. Per aquest motiu, consideram que és interessant analitzar què n'han dit algunes de les gramàtiques de la llengua catalana per veure l'evolució normativa que ha tenguda. En primer lloc, i sense que sigui una gramàtica normativa, cal prendre en consideració la *Gramàtica de la llengua catalana* de 1912 de Pompeu Fabra, en què l'autor aporta informació descriptiva que posteriorment incorporarà, amb matisos, a la gramàtica normativa de 1918 i a la gramàtica pòstuma de 1956. En aquesta gramàtica, Fabra explica que la CP s'ha de realitzar si el verb està en un temps compost i el CD és un dels pronoms següents: *la, les, los i ne*, com veiem a (11) (Fabra 1912, § 105):

- (11) Les plomes les he perdudes.

Aquesta obligatorietat desapareix a la *Gramàtica catalana* de l'any 1918/1933, en què s'explica que el participi passat d'un verb transitiu pot tant concordar amb el CD com quedar invariable (Fabra, 1918/1933, § 95). De tota manera, la recomanació és fer-lo concordar si el CD és un pronom personal feble de tercera persona, com a (12a) i deixar-lo invariable en la resta de casos (12b).

- (12) a. L'han enviada, la roba?
b. Han *enviat* la roba.

Igualment, a la *Gramàtica* de 1912, Fabra comentava el cas de les perífrasis d'infinitiu, en què constatava que es podia fer la concordança tant amb el subjecte com amb el CD de l'infinitiu:

El lenguaje hablado hace extensiva esta regla a todo participio seguido de un infinitivo; así, lo mismo dice *Aquesta dona, l'hem sentida cantar*, en que *la (l')* es complemento directo de *sentida* [...], que *Aquesta canso l'hem sentida cantar*, en que *la (l')* es complemento directo de *cantar*. (Fabra 1912, § 105, p. 139)

Ara bé, en la *Gramàtica* de 1918/1933, Fabra condemna la CP quan l'element amb què concorda el participi és el CD de l'infinitiu i no el subjecte, tot seguint la norma francesa:²

Quan en una proposició hi ha un verb transitiu en un temps compost (*he sentit*) seguit d'un verb en infinitiu (*cantar*) i hi figura un complement directe, cal tenir en compte si aquest és complement del primer verb o del segon, i en el segon cas evitar la concordança del participi passat amb el dit complement (Fabra 1918, § 96)

A les *Converses filològiques* desenvolupa encara més aquesta qüestió:

El català parlat manca a aquesta regla, podent fer concordar el participi amb el complement tant si aquest és complement del participi com si és complement del verb en infinitiu. Així diem *L'hem sentida cantar* el mateix si ens referim a una dona que si ens referim a una cançó. Convindria, però, en el cas d'ésser els dos verbs transitius, que adoptéssim la regla francesa, no fent concordar el participi amb el complement sinó en el cas en què aquest és complement del verb que està en participi. (Fabra 1983, Conv. Fil. 162, p. 163)

Finalment, abans de remetre a la normativa actual, és necessari comentar que la gramàtica pòstuma de Fabra (1956) manté les consideracions fetes sobre el fenomen: així, insisteix en la idea que és preferible deixar el participi invariable, excepte quan el CD és un clític pronominal de tercera persona, especialment si és definit, femení i singular (és a dir, *la*).

La *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans és més detallada pel que fa al fenomen de la CP. Així, s'hi especifiquen les característiques del fenomen (cf. apartat 1) i es concreta que la CP ha perdut terreny en favor de la construcció amb el participi en la forma no marcada (masculí singular). Igualment, s'explica que, més enllà del cas del masculí singular, “en els parlars que mantenen la concordança, és més habitual quan el pronom és femení (*L'he comprada avui; Les hem comprades avui*) que quan és masculí plural (*Els cavalls, ja els hauríem ensellats/ensellat, si ens haguéssiu avisat*)” (GIEC 2016, § 13.5.2.4). En aquest mateix paràgraf, es

2 Aquesta normativa fabriana, de fet, va arribar a la GIEC en paper de l'any 2016. Així, s'hi indicava, al § 26.6.1.a, que “tanmateix, en els registres formals s'opta per no fer la concordança quan el pronom d'acusatiu no representa el subjecte de l'infinitiu” (p. 1018). No va ser fins a la versió en línia de l'any 2022 que es va suprimir aquesta consideració.

comenta que la CP també s'esdevé quan el participi forma part d'una perífrasi aspectual o modal, i admet tant que l'argument amb què concorda el participi sigui el subjecte com el CD del verb en infinitiu.

El § 9.5.1.e detalla molt més aquest fenomen i hi incorpora informació sobre l'ús generalitzat de l'alternança en l'auxiliar en català antic, que actualment gairebé només es troba en alguerès, en septentrional i, amb matisos, en ribagorçà i baleàric (cf. Pineda, Salvà & Cremades 2024). Igualment, especifica el cas de la CP en el dialecte balear:

En els parlars baleàrics, la concordança es dona també amb el pronom *en* (*De fraules, no n'ha col·lides*) i es pot trobar en altres casos, sobretot en construccions que situen el complement directe en posició preverbal. Així, es pot donar amb pronoms febles diferents dels de tercera persona i de *en* (*T'he vista molt contenta*), i especialment amb els reflexius (*Encara no m'he matriculada*). També és possible en passives pronominals (*Aquestes dades s'han analitzades avui*), amb pronoms relatius (*aquelles cases que t'he dites*) i sintagmes interrogatius i exclamatius (*Quantes coses has fetes?; Quines promeses m'ha fetes!*). (GIEC 2016, § 9.5.1.e)

En resum, la GIEC (2016) considera que la CP és sempre opcional i que es produeix, sobretot, amb els pronoms d'acusatiu de tercera persona (especialment en femení), si bé reconeix que, en els parlars baleàrics, el fenomen està molt més estès. Tanmateix, no recull, per exemple, els casos en què l'objecte es manté *in situ* (és a dir, en una posició postverbal). Per tant, la CP en català estàndard no és obligatòria en cap cas, però, si es fa, és normativa en gairebé tots els casos.

Realment, però, a partir de la normativa (i malgrat que la GIEC tenguí, a més d'una voluntat prescriptiva, una voluntat descriptiva) no es pot saber de forma precisa el grau de vitalitat que presenta aquest fenomen. Solà (1973) ja esmentava que la CP oral només es realitzava a pocs redols del territori catalanoparlant i que, a més, en els llocs que es feia, era un fenomen l'ús del qual anava minvant. L'any 2003, Bastardas i Parera també apuntava aquesta tendència, en el cas dels mitjans de comunicació:

[N]o és estrany, que en els mitjans de comunicació es vagi imposant el camí fàcil, i el camí fàcil és el de la simplificació, i la simplificació consisteix a deixar invariable el participi en tots els casos i abandonar distincions enutjoses. (Bastardas i Parera 2003: 135)

És el que, si bé amb poques dades, també mostren Cremades i Ramsburg (2023) al seu estudi sobre la vitalitat de la CP a Mallorca, en el qual conclouen que el grau d'acceptabilitat de la CP només és considerablement elevat amb passives tradicionals (en què, de fet, el fenomen és obligatori) i amb el CD tematitzat. Per tant, tot i que diversos estudis afirmen que la CP té més vitalitat en el català de Mallorca que a la majoria dels dialectes catalans, no deixa de ser un fenomen en recessió i és per això que és important estudiar-lo amb dades actuals, com feim en aquest estudi.

2.2 El cas del complement directe preverbal sense clític

Com hem explicat, el treball se centra en la CP quan tenim CD preverbal sense clític, la qual cosa inclou les oracions relatives, les interrogatives parcials, les exclamatives parcials i de grau, les construccions amb focus contrastiu o miratiu, i “l’anomenat avançament de *verum focus*, amb avançament *resumptiu* (o *anafòric*), i, fins i tot, amb un mer avançament *estilístic*” (Salvà, 2021, p. 126).

De totes aquestes construccions, emperò, l’estudi que presentam es focalitza en tres grans grups: les oracions relatives, les interrogatives parcials i les focalitzacions contrastives. El denominador comú d’aquestes oracions és el fet de tenir el CD en una posició preverbal –és a dir, abans del verb– i el fet de ser oracions que no contenen clítics.

Salvà (2021) exposa que aquest tipus de CP en les oracions relatives i interrogatives (parcials) apareix “quan el relatiu/interrogatiu correspon a l’argument intern del verb de la relativa o interrogativa” (p. 132). Pel que fa a les oracions subordinades relatives, la CP es produeix amb l’antecedent d’aquestes oracions. Aquest fet és possible perquè el pronom de l’oració de relatiu realitza una funció sintàctica dins de l’oració subordinada, i aquesta funció pot ser la de CD. Aquest fenomen, sumat al fet que, tot i que el pronom sigui àton, pot tenir característiques flexives, fa que les oracions subordinades relatives puguin realitzar la CP quan el pronom funciona com a CD (13). El mateix fet és aplicable a les oracions interrogatives parcials introduïdes per pronoms interrogatius (14). Pel que fa a les oracions amb focalitzacions, ens centram en les de focus contrastiu (15), en què “d’entre un conjunt de possibles alternatives, només una es considera present o vàlida en el discurs, en contrast amb una altra alternativa (que pot romandre implícita) que es veu, així, corregida” (Salvà 2021: 138).

(13) Els encens que has comprats fan molt bona olor.

(14) Quines bromes has fetes als teus companys?

(15) A fer la compra, ha anada, no a passejar.

Un cop analitzada la CP des d’una perspectiva descriptiva i normativa, i atès que molts d’estudis constaten que es tracta d’un fenomen en recessió, a continuació s’exploraran les causes que poden contribuir a fer que un fenomen lingüístic canviï, amb un èmfasi especial en l’anivellament dialectal.

2.3 El canvi lingüístic i l’anivellament dialectal

Les llengües, com les societats, estan en un procés de canvi constant. En aquest canvi hi intervenen una multiplicitat de factors, entre els quals cal fer notar els següents: les restriccions universals, que afecten totes les llengües i faciliten alguns canvis mentre que en dificulten d’altres; l’evolució històrica d’una llengua, que es produeix gradualment; la inserció d’un canvi dins un marc lingüístic o extralingüístic concret; la consciència que tenen els parlants de la llengua en

qüestió damunt el canvi lingüístic concret; i, en darrer terme, els tipus de capdavaners del canvi, és a dir, de quin tipus de parlants sorgeix (Montoya i Abat 2002).

El català no n'és cap excepció i, en aquest sentit, també es troba en un procés de canvi lingüístic que afecta tots els nivells lingüístics. En el cas de la CP, aquest canvi es manifesta, també en el català de Mallorca, en la pèrdua de la realització (o l'ús generalitzat de la forma no marcada del participi), i es pot intentar explicar a partir de la situació lingüística i social de l'illa.

En primer lloc, cal tenir en compte que les Illes Balears són una comunitat autònoma bilingüe, en la qual no es pot viure sabent només català, tal com es recull a l'article 4 de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears. Aquest bilingüisme *oficial*, a més de ser fruit de la conjuntura política, es deu als grans canvis que s'han produïts, en matèria demolingüística, en la societat de Mallorca durant les darreres dècades. Abans dels anys seixanta del segle xx, Mallorca tenia una societat aïllada (socialment, cultural, econòmica i lingüística), però, a partir d'aquesta dècada, la societat feu un gir radical i començà a rebre immigració d'altres zones de l'Estat espanyol, sobretot d'Andalusia. El flux migratori encara es va fer més important a partir dels anys noranta, en què el cercle de la immigració s'amplià: començaren a arribar immigrants d'Àfrica, de l'Amèrica del Sud i d'altres països europeus. Aquesta immigració tengué un impacte lingüístic directe. D'entrada, cal tenir en compte que les primeres onades migratòries es varen produir en un context històric de bandejament del català dels usos públics, la qual cosa va fer que la població catalanoparlant, que tenia certa fluïdesa en castellà, s'acostumàs a aplicar la norma de convergència lingüística davant de les interpel·lacions en català. Igualment, és habitual que l'acollida lingüística, fora de les aules, dels qui no són ni catalanoparlants ni castellanoparlants inicials es faci en castellà, i no en català. Això ha provocat, en part, una minorització del català en relació amb la llengua que ha esdevenguda dominant, el castellà, que, a més, ha exercit una influència en el lèxic, la fonètica i la sintaxi (Hotařová 2020). Si tenim en compte que el castellà és, com hem explicat, una llengua que no realitza mai la CP en veu activa, no és sorprenent que la tendència a la no realització de la CP sigui, almenys en part, per influència de la llengua castellana. Això, de fet, ja ho observava Alcover (1908) quan afirmava que “aquexa alteració de la llei de concordança del participi no es cap evolució natural y espontània [...] sinó qu'és una invasió violenta de la sintaxis del castellà” (p. 127), si bé Fabra (1908) considerava que era “una afirmació gratuïta l'atribuir exclusivament a l'influència castellana'l pas del participi constantment flexible del català antich (*he cantada una cançó*) a participi generalment no flexible (*he cantat una cançó*)” (p. 129). Igualment, Culler (2002) afirma que «simply contact with Spanish is not enough to provoke such a lingüistic change» (p. 15–16).

És per aquest motiu que, a la realitat exposada anteriorment, s'hi ha de sumar el fet que l'anomenada *dialectalitat* va desaparèixer. D'acord amb Radatz (2007) “en la mesura que el món se'n va fent més i més petit, les àrees de convergència lingüística creixen i els dialectes es dilueixen en koinés regionals de molt més gran abast territorial” (p. 30). Aquest procés de desdialectalització, com és esperable, també es produeix a Mallorca, a causa dels següents factors: (1) l'alfabetització de masses, que ha suposat l'arribada de les varietats supradialectals a tot arreu; (2) els mitjans de comunicació, que mostren tota casta de varietats lingüístiques; (3) l'increment de la mobilitat individual, des dels anys cinquanta; i, finalment, (4) els grans moviments demogràfics, produïts per mor de guerres i problemes econòmics. Cal recordar que la Mallorca turística ha fet un canvi abismal respecte de la Mallorca preturística, i aquest canvi s'ha produït en un període de temps

molt breu. La desdialectalització de la llengua també produeix canvis interns dins la mateixa llengua catalana i comporta la pèrdua de trets identificadors dialectals, com ara els del català de Mallorca. Aquests canvis interns poden ser convergències amb el castellà, amb el català estàndard o canvis interns que no esdevenen per convergència (Radatz 2007). De fet, Montoya i Abat (2002) ja explicà que els canvis experimentats en la flexió verbal del català de les Illes Balears tendeixen a la convergència amb la resta del català i, concretament, amb el català central. Tenint en compte aquest panorama lingüístic, no seria estrany, doncs, considerar que la pèrdua de la realització de la CP és un cas d'anivellament dialectal cap a la resta de dialectes catalans, en què la CP té una casuística molt més reduïda.

Aquest anivellament podria estar influït, almenys en part, per la normativa fabriana sobre la realització de la CP, que no preveu els casos dels verbs inacusatius ni el que estudiam en aquest treball (el CD preverbal sense clític). Com fa notar Saragossà (2002), les interpretacions restrictives de la norma han condemnat el fenomen en molts casos i també poden haver influït en la producció de la CP entre els parlants que s'han escolaritzats en català.

Sigui com sigui, pareix innegable que el fenomen de la CP està subjecte a un canvi lingüístic impulsat, molt possiblement, per la influència de la llengua castellana i per l'anivellament dialectal amb el català central. Per tant, és una conseqüència del canvi que la societat mallorquina –i en general les societats del món globalitzat– ha patit, canvi que l'ha feta passar de ser una societat aïllada a ser una societat receptora d'immigració i una font de turisme molt gran.

Fins aquí s'ha introduït el treball i s'ha exposat l'estat de la qüestió del fenomen que s'hi analitza. En els apartats següents es mostrarà, doncs, l'estudi pròpiament dit. D'entrada, es presenten els objectius de l'estudi (apartat 3); a l'apartat 4, s'exposa la metodologia d'aquest treball i es concreten les hipòtesis de partida, les variables que es varen tenir en compte, les característiques dels participants, i el disseny i la distribució de l'enquesta. A l'apartat 5 s'exposen els resultats de l'estudi, que es discuteixen a l'apartat 6, per arribar a les conclusions finals, a l'apartat 7.

3. Objectius, preguntes de recerca i hipòtesis

L'objectiu principal d'aquest estudi és investigar si els parlants de Felanitx i de Manacor realitzen la CP amb el CD en posició preverbal i sense clític. L'assoliment d'aquest objectiu general n'impliqua quatre de secundaris, que són els següents:

1. Descriure en quins casos és possible la CP amb el CD preverbal sense clític
2. Analitzar com es manifesta la CP en les oracions interrogatives
3. Analitzar com es manifesta la CP en les oracions de relatiu
4. Analitzar com es manifesta la CP si el CD està focalitzat

En l'anàlisi, es varen tenir en compte diverses variables sociolingüístiques (veg. § 4) per poder dibuixar una panoràmica del fenomen des del punt de vista de la variació lingüística i, així, conèixer el grau de vitalitat de la CP entre els parlants de les dues localitats enquestades. La hipòtesi general d'aquest estudi és que, per als parlants mallorquins, la CP és gramatical en tots els

La concordança de participi a Felanitx i Manacor: el cas del complement directe preverbal sense clític

casos analitzats, si bé la producció del fenomen és més reduïda. Igualment, tenint en compte els postulats del variacionisme, es parteix de les hipòtesis següents:

1. La gent major tendeix a realitzar més la CP que la gent jove.
2. Els homes tendeixen a realitzar més la CP que les dones.
3. Els parlants de zones rurals tendeixen a realitzar més la CP que els parlants de zones urbanes.
4. El tipus de frase (interrogativa, relativa o focalització) no influeix en la realització de la CP.

4. Metodologia

En aquest apartat es presenta la metodologia que es va seguir per elaborar l'estudi. S'hi exposen les variables preses en consideració, les característiques dels participants de l'estudi, l'elaboració del qüestionari de recollida de dades, la distribució dels qüestionaris i el procediment seguit per a l'anàlisi dels resultats.

4.1 Variables

La variable dependent d'aquest estudi és la realització o no realització de la CP. Pel que fa a les variables independents, es varen tenir en compte les següents:³

- Edat: 18 - 35 anys, 36 - 60 anys, 61 anys o més.
- Gènere: masculí, femení o no binari.
- Localització geogràfica: zona rural (Felanitx) o zona urbana (Manacor).⁴
- Tipus de frase: oracions interrogatives amb el CD preverbal sense clític, oracions relatives en les quals el relatiu fa la funció de CD i oracions en les quals el CD està focalitzat.

4.2 Participants

Per tal d'obtenir uns resultats equitatius i representatius, es va voler obtenir el mateix nombre de respostes per a cada variable independent, de manera que es varen seleccionar cinc informants de cada grup d'edat, de cada poble⁵ i de cada gènere. Això va fer que hi hagués un total de seixanta informants. La taula 1 il·lustra les característiques dels participants i els situa en el marc de les variables independents següents: edat, gènere i localització geogràfica.

3 A més de les quatre esmentades, també es va elaborar un qüestionari per prendre en consideració la dominància lingüística (català, castellà o altres llengües) com a variable independent. No obstant això, es va decidir descartar-la a causa de la manca de participants no dominants en català.

4 Tot i que els termes *rural* i *urbà* estan molt en qüestió actualment perquè la globalització ha contribuït a un anivellament, encara ara es considera que els nuclis de població més grans tendeixen a introduir els canvis més aviat.

5 Per considerar que un enquestat és de Felanitx o de Manacor ha de viure al poble i, a més, haver-hi nascut o, si no, haver-hi arribat abans dels 10 anys.

Felanitx						Manacor					
Home			Dona			Home			Dona		
18-35	36-60	≥61	18-35	36-60	≥61	18-35	36-60	≥61	18-35	36-60	≥61
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Taula 1. Característiques dels participants

4.3 Disseny de l'enquesta

L'enquesta es va dissenyar a partir d'un formulari de Google i, tot i que se'n va elaborar un únic format, es va poder respondre de dues maneres: en línia o presencialment. L'opció presencial només es va oferir al grup de persones majors de seixanta anys i, en aquests casos, que foren set, es va quedar amb les persones i es va dictar el qüestionari.

L'enquesta es va dividir en sis seccions. La primera era una introducció en què s'explicava breument en què consistiria i en què s'oferia el formulari de consentiment. La segona i la tercera seccions anaven destinades a obtenir la informació de les variables independents: així, la segona secció demanava informació biogràfica a l'enquestat i la tercera consistia a emplenar una adaptació del *Bilingual Language Profile*, per avaluar la dominància lingüística.⁶

La quarta i la cinquena seccions són les que tenien la voluntat d'extreure informació sobre la CP i es varen elaborar a partir de judicis de gramaticalitat (secció 5) i exercicis d'inducció (secció 6). Concretament, a la quarta secció els enquestats havien de puntuar el grau d'acceptabilitat formal de 36 frases, en una escala del 0 al 5 (0 era la valoració més negativa i 5 la valoració més positiva).⁷ Finalment, a la cinquena secció es demanava que completassin 36 oracions amb el participi dels verbs indicats, que apareixien en infinitiu. A les instruccions de la secció s'especificava que havien d'escriure la forma del participi que els semblàs més natural i espontània i se'ls mostrava, a partir de dos exemples, que tenien l'opció de fer el participi en masculí singular o bé fer-lo concordar en gènere i nombre, segons el context de cada oració. Ara bé, s'especificava que havien de triar una forma o l'altra (no era vàlid posar-les ambdues).

4.4 Anàlisi de dades

Les dades es varen analitzar mitjançant l'eina de fulls de càlcul de Google. Per fer-ho, es varen compilar totes les respostes per a cada grup en funció de cada una de les variables de manera aïllada. A partir d'aquí, es va calcular la mitjana d'acceptabilitat de cada frase i de cada grup.

6 Es va fer una adaptació pròpia, amb els formularis de Google, del *Bilingual Language Profile: Català-Espanyol* (Birdsong, Gertken & Amengual 2012). S'hi van incloure els mateixos apartats: historial lingüístic, usos lingüístics, competència lingüística i actituds lingüístiques. El que es va adaptar van ser el format i la morfologia verbal, ja que es va emprar la varietat del català de Mallorca.

7 L'enquesta conté trenta-sis frases perquè n'hi ha dotze per a cada tipus de frase amb CP analitzada. D'aquestes dotze de cada tipus, tres són en masculí singular (que s'empren com a control), tres són en masculí plural, tres en femení singular i tres en femení plural.

Després, es varen calcular els percentatges de producció de la concordança en l'exercici de cadascuna de les frases de l'exercici d'inducció. Un cop es va tenir tot això fet, es varen calcular les mitjanes globals dels judicis de gramaticalitat de les frases de control i de les frases experimentals, en cada subgrup de cada variable. Els càlculs dels percentatges globals de la part de producció de l'enquesta es varen fer seguint el mateix procediment.

Durant el procés d'anàlisi de les dades, a més, es va haver de delimitar de quina manera s'analtzarien les dades en alguns casos conflictius. Per exemple, algunes persones, a la part de producció, no varen escriure el verb en participi i varen redactar una altra forma verbal, sovint l'infinitiu precedit per la preposició *de*. En aquests casos, es va optar per considerar la resposta com a no vàlida i es va calcular el percentatge tan sols amb el nombre de participants que havien escrit un participi –independentment de si era el del verb demanat o un altre, ja que en alguns casos els enquestats varen escriure el participi d'un verb diferent del demanat. Finalment, en alguns casos, alguns enquestats a la part de producció varen escriure les dues formes possibles – la concordada i la no concordada. Ara bé, com que eren casos puntuals, es varen comptar com a frases concordades, car s'entén que, si en alguns casos just es posa la masculina i en alguns ambdós, és perquè l'enquestat, almenys de vegades, concordaria el participi en dir la frase en qüestió.

5. Resultats

Després d'haver exposat la metodologia feta servir en aquest estudi, a continuació presentam els resultats de les enquestes, tant dels judicis de gramaticalitat com de la producció dels participis, en funció de cada una de les variables preses en consideració.

5.1 Judicis de gramaticalitat

En primer lloc, mostram els resultats obtinguts en relació amb els judicis de gramaticalitat, segons la variable presa en consideració.

5.1.1 Segons l'edat

Tal com s'ha especificat anteriorment, es varen dividir els participants en tres grups d'edat: de 18 a 35 anys, de 36 a 60 anys i 61 anys o més. Els resultats de les mitjanes globals d'aquesta variable es mostren reflectits a la figura 1, en què es pot comprovar, en primer lloc, que l'acceptabilitat general de les oracions amb CP és baixa i no supera els 4 punts en cap cas. Tanmateix, aquesta acceptabilitat és molt més elevada en el grup de 61 anys o més, tant pel que fa a les frases experimentals com a les frases control (que, en general, i com és esperable, són més acceptades que les experimentals en tots els grups d'edat). Pot sorprendre que l'acceptabilitat de les oracions experimentals sigui lleugerament més elevada en el grup de 18 a 35 anys que en el grup de 36 a 60 anys, però la diferència no és rellevant i la causa podria ser el context en què es va respondre o, fins i tot, qüestions lèxiques o discursives. Sí que es pot considerar que les diferències són

destacables, però, entre el grup de majors de 61 anys i la resta: així, en el primer grup la mitjana d'acceptabilitat de les frases supera els 3 punts sobre 5, mentre que en els altres dos no arriba als 3 punts —queda una diferència de 0,6 entre el grup de 18 a 35 anys i el de més de 61 i una diferència de 0,8 entre el grup de 36 a 60 i els de 61 anys o més.

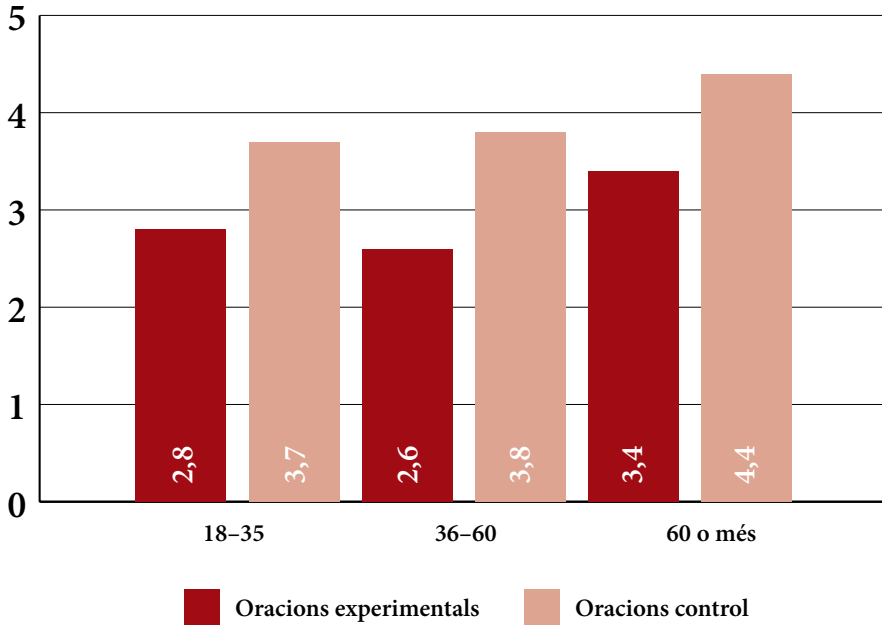

Figura 1. Mitjanes globals d'acceptabilitat segons l'edat

5.1.2 Segons el gènere

Una vegada més, trobam que la mitjana d'acceptabilitat de les oracions experimentals és baixa en els dos casos, car totes dues se situen al voltant de 3 punts damunt 5, mentre que la de les oracions control és de 4 punts en el cas dels homes i de 3,9 en el de les dones. Tanmateix, les diferències entre els grups no són importants i se situen en 0,3 punts, la qual cosa fa que, almenys en els judicis de gramaticalitat, aquesta variable no paregui rellevant.

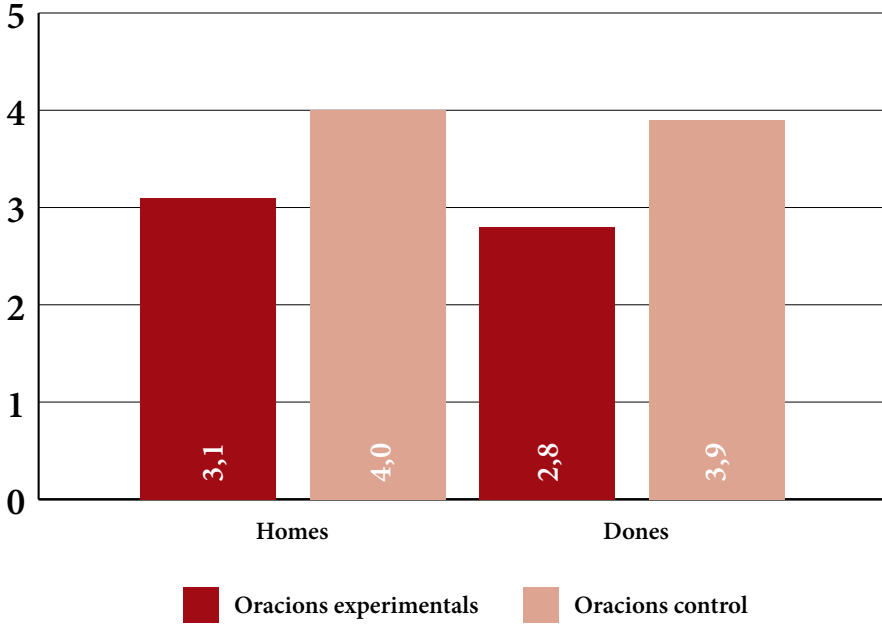

Figura 2. Mitjanes globals d'acceptabilitat segons el gènere

5.1.3 Segons el lloc de residència

Com s'ha especificat, els dos grups que formen la variable del lloc de residència són els següents: Felanitx i Manacor. Els resultats de les mitjanes globals dels dos grups apareixen reflectits a la figura 3. Com es pot observar, i de manera similar al cas anterior, els resultats són similars entre els dos pobles: en el cas de les oracions control, trobam que les mitjanes d'acceptabilitat són de 4 a Manacor i de 3,9 a Felanitx, i, en les oracions experimentals, la diferència se situa en els 0,2 punts, amb una acceptabilitat de 3 punts en el cas de Felanitx i de 2,8 en el de Manacor.

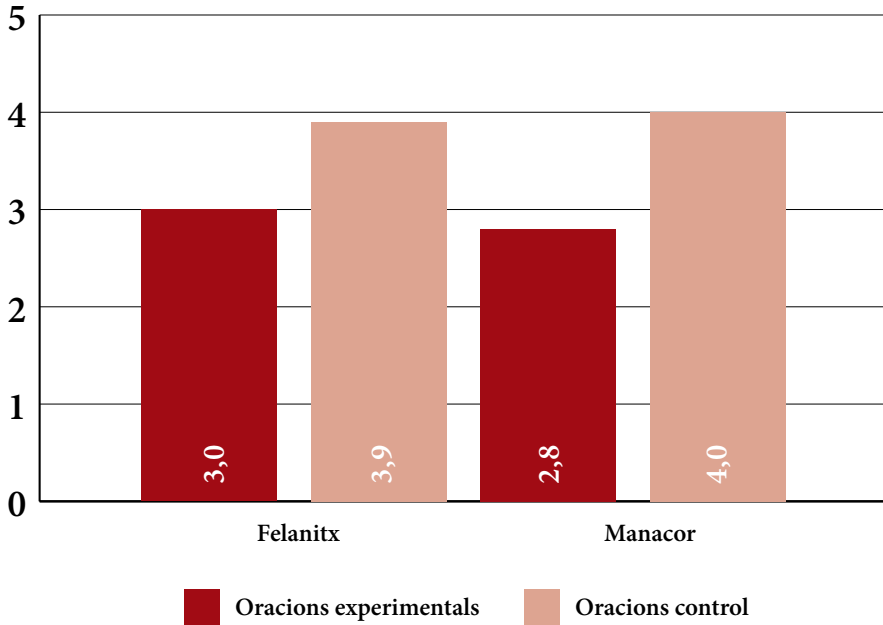

Figura 3. Mitjanes globals d'acceptabilitat segons el lloc de residència

5.1.4 Segons el tipus de frase

Pel que fa a aquesta variable, com s'ha mencionat anteriorment, hi ha tres grups, un per a cada tipus de frase analitzada de CD preverbal sense clític: interrogatives, relatives i focalitzacions. Les mitjanes globals mostren els resultats que es reflecteixen a la figura 4. En aquest cas, s'observa que la variable en qüestió és un factor determinant i diferenciador. Tot i que les oracions interrogatives i relatives presenten uns resultats semblants —idèntics en les oracions experimentals i amb una diferència de 0,4 punts a les oracions control—, s'observa una clara diferència respecte d'aquests dos grups i el grup de les focalitzacions, que tenen una acceptació molt més baixa, tant a les oracions control (en què l'acceptabilitat se situa en els 3,5 punts sobre 5) com a les experimentals (en què s'obté una acceptabilitat de 2,5 sobre 5). Els resultats, emperò, poden deure's a la percepció del tipus de construcció en si mateixa, més enllà de la presència d'un participi.

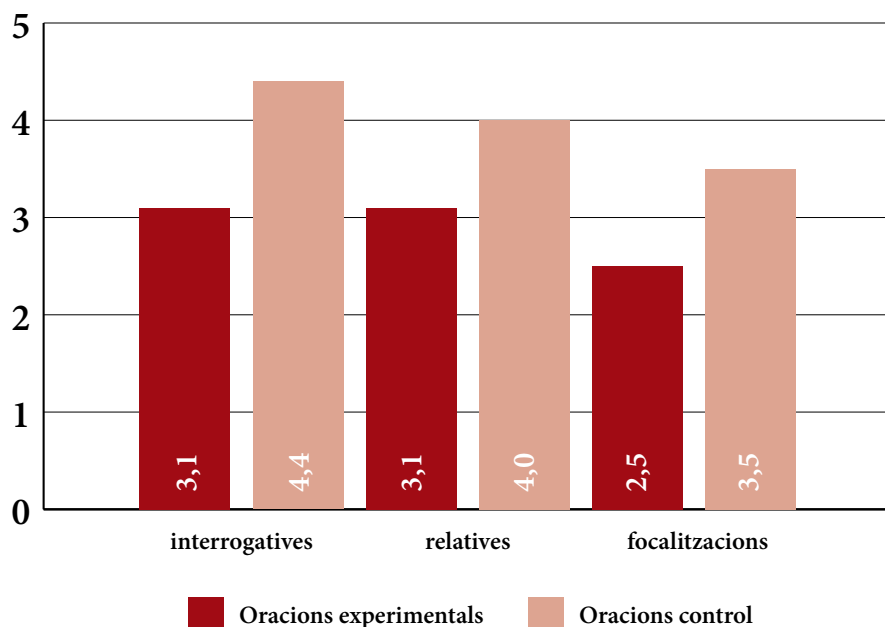

Figura 4. Mitjanes globals d'acceptabilitat segons el tipus de frase

5.2 Producció dels participis

En aquest apartat mostrem els resultats obtinguts, en relació amb cada variable, pel que fa a la producció d'oracions que contenen participis susceptibles de rebre els trets de gènere i nombre dels seus arguments interns.

5.2.1 Segons l'edat

La figura 5 reflecteix les mitjanes globals elaborades a partir dels percentatges de realització de la CP de cada una de les frases per a cada grup d'edat.⁸ Les dades del gràfic permeten constatar que l'edat sembla una variable molt rellevant en relació amb la realització de la CP: així, tot i que en general els percentatges de realització de la CP són relativament baixos als tres grups d'edat –en les oracions control, lògicament, sempre s'empra la forma no marcada del participi, és a dir, el masculí singular–, s'observa una clara diferència entre el grup dels majors, per una banda, i els de mitjana edat i els joves, per l'altra. Per tant, es considera que el canvi significatiu generacional de la producció de la CP es produeix entre el grup de mitjana edat i el dels majors.

⁸ Les oracions control s'interpreten de la mateixa manera que les experimentals: es comptabilitza com a CP si el participi escrit per l'enquestat concorda amb gènere i nombre amb el CD de l'oració. Això és, en el cas de les oracions control, la forma masculina singular del participi.

Així, si bé és cert que el percentatge d'ús de la CP no arriba ni al 30 % entre els majors de 60 anys, aquesta dada es considera elevada si es compara amb la de la resta de grups d'edat: 6,4 % al dels joves i 8,2 % als de mitjana edat. Per tant, la diferència entre els joves i els majors és de 21,1 % i entre els de mitjana edat i els majors de 19,3 %. Altrament, el grup d'entre 36 i 60 anys tan sols supera d'1,8 % el percentatge d'ús de la CP respecte del grup d'entre 18 i 35 anys. No obstant això, es confirma que l'ús de la CP es mou respecte de l'edat de la persona: com més elevada l'edat, més elevada la realització de la CP i, de la mateixa manera, a l'inrevés.

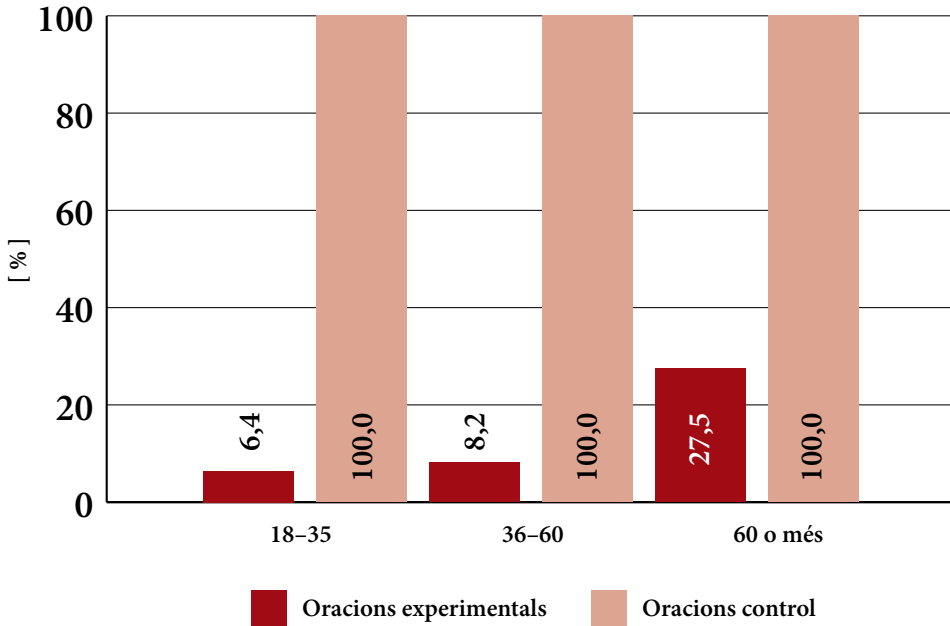

Figura 5. Mitjanes globals del percentatge de producció de la CP segons l'edat

5.2.2 Segons el gènere

Les mitjanes globals d'aquesta variable mostren els resultats reflectits a la figura 6. Com es pot observar, la realització de la CP en les oracions experimentals és molt baix en els dos grups. Ara bé: encara que cap dels dos gèneres arriba al 20 %, s'observa un ús de la CP més elevat en el gènere masculí, ja que supera de 2,8 % la realització de la CP del gènere femení. Tot i que la diferència no és gaire elevada, doncs, pareix que els homes tenen més tendència a realitzar la CP que les dones.

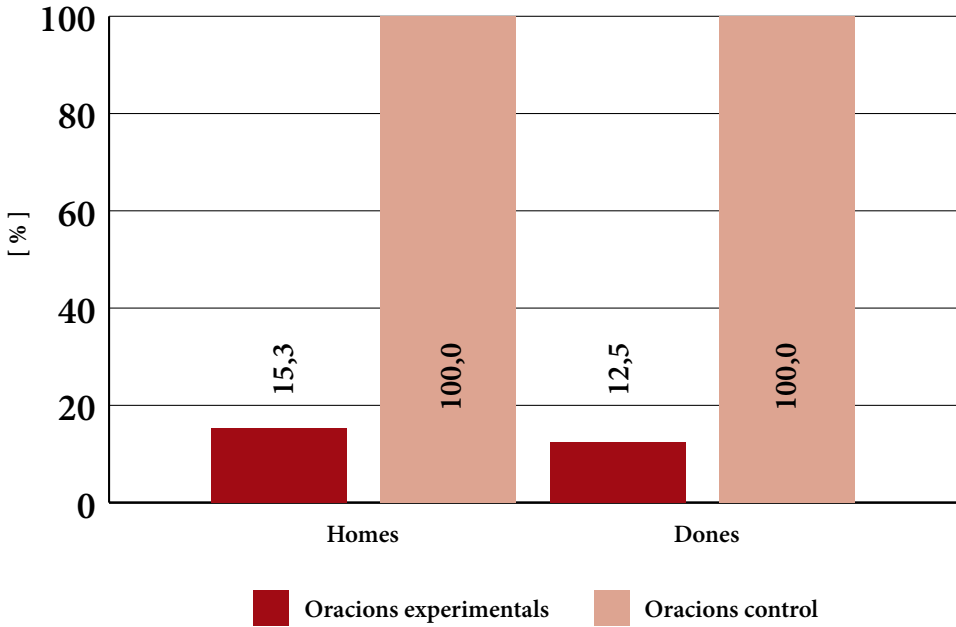

Figura 6. Mitjanes globals del percentatge de producció de la CP segons el gènere

5.2.3 Segons el lloc de residència

Les mitjanes globals s'il·lustren a la figura 7. Com es pot observar, aquesta variable també permet constatar la baixa producció de la CP: mentre que a Felanitx la mitjana és del 16,8 %, a Manacor se situa al voltant de l'11 %. Es constata, així mateix, una diferència del 5,8 % entre els dos pobles, a favor de Felanitx. Es pot considerar, doncs, que el lloc de procedència ha estat un factor lleugerament determinant a l'hora de dur o no a terme la CP, ja que ha quedat palès que els residents a Felanitx tendeixen a realitzar més la CP, tot i que la no realització de la CP sigui l'opció altament dominant.

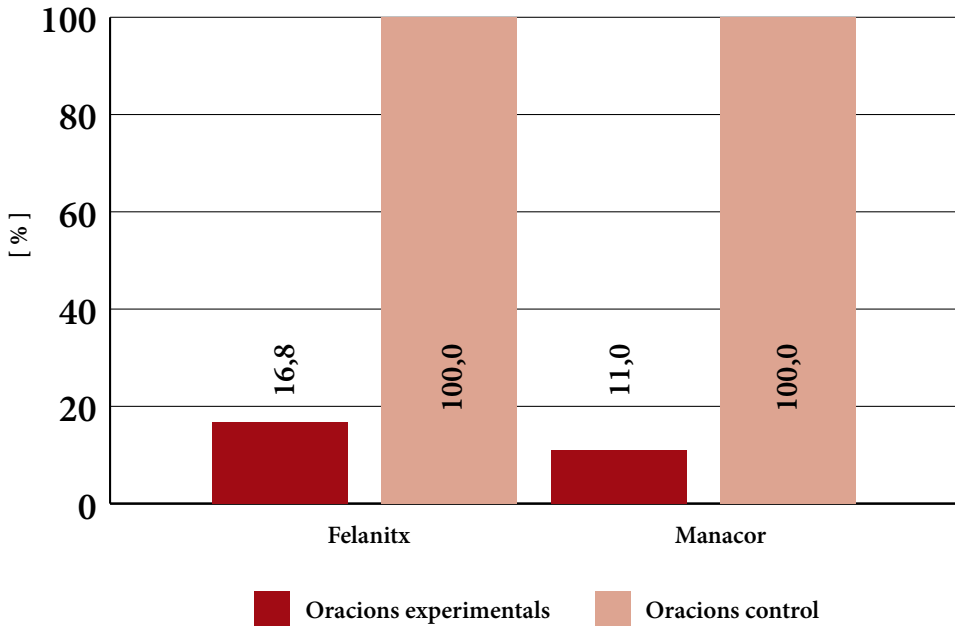

Figura 7. Mitjanes globals del percentatge de producció de la CP segons el lloc de residència

5.2.4 Segons el tipus de frase

Les mitjanes globals del percentatge de realització de la CP d'aquesta variable apareixen reflectides a la figura 8. A partir de l'anàlisi feta dels resultats obtinguts, es pot afirmar que cap dels tipus de frase presenta un nombre elevat de producció de la CP, a les oracions experimentals, ja que en tots els casos l'opció predominant és la de no realització de la CP, tenint en compte que el percentatge més elevat de producció de la CP en les oracions experimentals just supera el 16 %.

El que sí que es pot observar, però, a partir dels percentatges globals de cada tipus de frase, és que, per una banda, les focalitzacions són el tipus de frase en què es fa un ús de la CP més elevat (16,6 %) i, d'altra banda, les interrogatives són les que presenten un ús de la CP més baix (11,5 %) —a les experimentals, puix que a les de control tots els grups presenten un percentatge de 100 %. És important remarcar que la diferència entre el percentatge de les focalitzacions i el de les interrogatives és considerable: 5,1 % — a favor de les focalitzacions. A més a més, també es pot veure que les oracions relatives se situen a un punt intermedi de producció de la CP (13,9 %), ja que superen de 2,4 % les interrogatives i alhora són superades d'un 2,7 % per les focalitzacions.

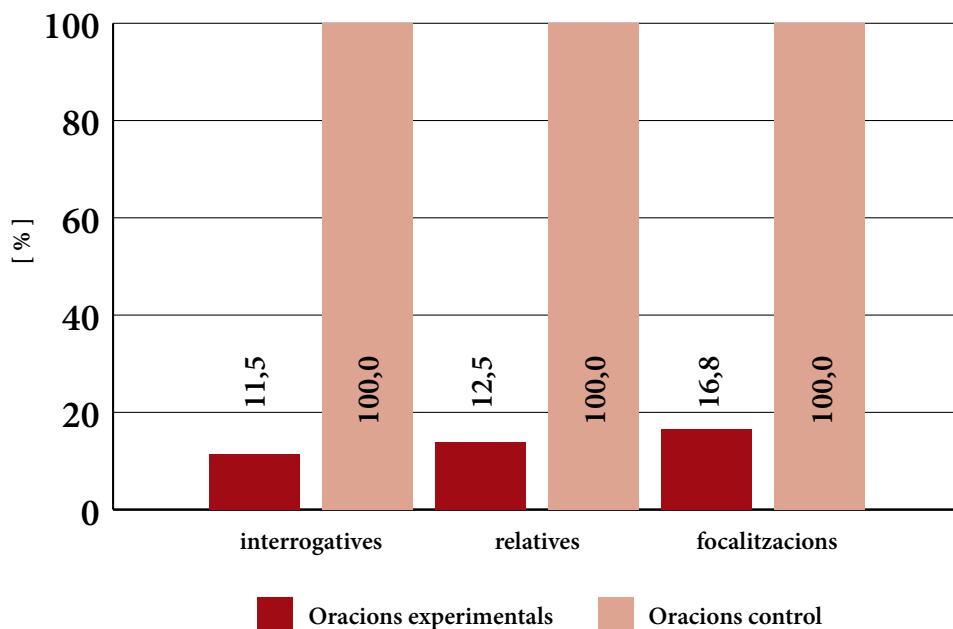

Figura 8. Mitjanes globals del percentatge de producció de la CP segons el tipus de frase

6. Discussió

Exposats els resultats dels judicis de comprensió i de la producció dels participis segons cada una de les variables, en aquest apartat es discuteixen i s'analitzen les tendències generals i els trets destacables dels resultats obtinguts i mostrats a l'apartat anterior.

En primer lloc, es relacionen els resultats de cada una de les variables amb les hipòtesis inicials, mostrades al principi d'aquest l'estudi. Pel que fa a la variable de l'edat, es corrobora la hipòtesi segons la qual la CP és un fenomen més acceptat i produït per les persones majors que per les persones joves. Si bé és cert que la diferència entre els grups d'edat es fa més palesa en la producció que en els judicis de gramaticalitat, en ambdós casos les diferències són destacables: en el cas dels judicis de gramaticalitat, a les oracions experimentals,⁹ els resultats per grups d'edat, del més jove al més gran, són els següents: 2,8; 2,6 i 3,4. En el cas de la producció de participis, seguint el mateix ordre, són els següents: 6,4 %; 8,2 % i 27,5 %. Per tant, pareix que el *tall* significatiu en la producció d'aquest fenomen va tenir lloc en una generació anterior a la de la població que podem considerar, actualment, de mitjana edat. De fet, és destacable que, fins i tot, a la part dels judicis de gramaticalitat hi ha una lleugera pujada entre el grup d'entre 18–35 anys i el d'entre 35–60 anys, una diferència que, tanmateix, desapareix a la part de la producció.

⁹ Al llarg d'aquest apartat, si no s'especifica el contrari, tots els resultats numèrics exposats fan referència als de les oracions experimentals.

Una de les raons per les quals el canvi lingüístic es va produir entre la generació dels majors i els de mitjana edat podria ser l'escolarització en català. Cal tenir en compte que la generació dels de mitjana edat és la primera que es va escolaritzar en català i que, en l'àmbit acadèmic, va existir, durant molt de temps, la tradició de considerar que la CP en els contextos estudiats no era un fenomen normatiu. Probablement, aquesta idea es deu al fet que Fabra, a la *Gramàtica catalana* de 1918, afirmava que, llevat dels casos en què l'element que concorda és un CD tematitzat (i, per tant, hi ha represa pronominal), era preferible deixar el participi invariable:

En canvi, en tots els altres casos és preferible de deixar el participi passat invariable. Ex.: *Ja has escrit la carta?* | *La nova que ells han vist és la germana d'en Pere.* | *Quantes caixes han portat?* | *Li havien venut quatre cavalls.* | *Les flors que t'havien enviat.* (Fabra 1912/1918: 96)

Això va comportar una tendència a la sobrecorrecció per part dels parlants mateixos, que llavors varen deixar d'usar (i de transmetre) el fenomen. A més, l'accés als mitjans de comunicació de masses en català central, dialecte en què la CP és inexistent en els contextos estudiats, ha contribuït a la creença que la CP no és normativa en aquests casos o que, si més no, no és pròpia dels registres més formals. Sigui com sigui, els resultats confirmen que la CP és un fenomen en recessió.

Pel que fa a la variable del gènere, els resultats també són els que s'esperaven: els homes accepten i produeixen més la CP que les dones, malgrat que les diferències no són gaire importants en cap de les dues parts de l'enquesta. Caldria, doncs, aprofundir en la qüestió del gènere i comprovar si, com indicava Lakoff (1972), "women are more prone to neologism than men and hence more likely to be the originators of linguistic change" (p. 55).

Quant al lloc de residència, també es pot dir que la hipòtesi ha estat comprovada i validada: a Felanitx, zona considerada més rural que Manacor, tant el grau d'acceptació com el percentatge la producció són més elevats que a Manacor, zona considerada més urbana. Com es constata a la variable del gènere, a la part dels judicis de comprensió la diferència és escassa (de 0,2 punts); ara bé, en aquest cas, a la part de producció dels participis la diferència és més elevada, ja que arriba gairebé a un 6 %. A partir d'aquests resultats es poden fer dues observacions rellevants. D'una banda, es pot considerar que, tot i que actualment els termes *rural* i *urbà* són qüestionats perquè la globalització ha contribuït a un anivellament entre els dos entorns, en el cas d'aquest estudi sí que han estat un factor determinant i a tenir en compte, especialment en relació amb la producció de la CP. Es demostra que Felanitx, que és més rural, s'ha mantingut més aïllat i al marge del canvi que Manacor, que, a causa de la seva urbanitat, els canvis lingüístics hi arriben més aviat.

Finalment, amb relació al tipus de frase, es constata que la hipòtesi formulada inicialment (és a dir, que no hi hauria diferències segons el tipus de frase) és errònia: en aquest sentit, les dades apunten que el tipus de frase és un factor determinant a l'hora d'acceptar i també de produir la CP. Igualment, la diferència entre els resultats dels judicis de gramaticalitat i els de la producció dels participis tenint en compte el tipus de frase és notable. En el cas dels judicis de gramaticalitat, les focalitzacions són el tipus d'oració amb un grau d'acceptabilitat més baix (concretament, de 2,5 punts). Ara bé, a la part de producció aquest mateix tipus d'oració és la que presenta un percentatge de producció de la CP més elevat, amb un 16,6 % – cal recordar que en les relatives és

d'un 13,9 % i en les interrogatives, d'un 11,5 %. Per tant, en ambdós casos es pot establir un grup constituït per les interrogatives i les relatives (és a dir, les oracions que contenen un mot *qu-*) i un altre grup constituït per les focalitzacions, que no es consideren gaire gramaticals en general però que, alhora, semblen afavorir la producció de la CP. Molt probablement, l'explicació de per què en les focalitzacions s'observen uns resultats tan baixos a la part dels judicis de gramaticalitat, a diferència dels obtinguts a la part de producció, té a veure amb la comprensió de l'estructura informativa de l'oració i, per tant, no es relaciona amb la CP present a l'oració valorada.

Tenint en compte les observacions anteriors, es pot afirmar que la variable més determinant i influent tant als judicis de gramaticalitat com a la producció dels participis és l'edat, que sembla que és la variable que presenta diferències més significatives i determinants entre els diversos grups (especialment pel que fa a la producció). Contràriament, s'observa que la variable menys rellevant és el gènere amb què s'identifiquen els parlants, perquè, tot i que els resultats varien entre els homes i les dones tant a la valoració com a la producció de la CP, les diferències no són gaire elevades i, per tant, no es pot considerar que sigui un factor gaire determinant. Pel que fa a les altres variables, se situen entre aquestes dues: semblen rellevants, però no tant com l'edat. Així, la zona urbana analitzada (Manacor) presenta un grau de recessió en la producció i en l'acceptació de la CP més elevat que la zona rural (Felanitx), i es distingeixen tendències segons el tipus de frase i s'espera, a partir dels resultats, que les oracions focalitzades presentin un grau d'ús de la CP més elevat que les oracions relatives i, sobretot, que les interrogatives.

En qualsevol cas, tots els resultats reforcen encara més la idea que la CP és un fenomen en recessió. D'una banda, el grau d'acceptabilitat es pot considerar baix en la gran majoria de casos, atès que la majoria de frases amb CP se situen en una acceptabilitat d'entre 2,5 i 3 sobre 5. De l'altra, la producció de la CP en la tasca d'inducció també és molt baixa i no se situa, en cap cas, per sobre del 30 % del total d'oracions en què n'hi podria haver. De fet, fins i tot entre la població de 61 anys o més es pot afirmar que la CP també és un fenomen minoritari respecte de l'ús de la forma no marcada del participi en els temps compostos.

En resum, tal com s'ha pogut veure, la CP és un fenomen en recessió i, tot i que l'edat sigui la variable de la qual més en depèn l'ús de totes les variables tengudes en compte, fins i tot en els parlants de 61 anys o més la tria no marcada i generalitzada és la de la no realització de la CP.

7. Conclusions

Aquest estudi ha tengut la voluntat d'analitzar el grau de vitalitat de la CP a Mallorca, partint de la realització d'enquestes lingüístiques per tal d'obtenir unes dades reals i actuals. D'aquesta manera, s'ha intentat cobrir el buit d'estudis realitzats d'aquest tipus sobre la CP, i especialment del català de Mallorca. Concretament, l'objectiu principal era investigar la vitalitat de la CP a Felanitx i Manacor en els casos de CD preverbal i sense clític següents: oracions interrogatives, oracions relatives en què el relatiu fa de CD i oracions en què el CD està focalitzat. A més, per dur a terme aquest estudi, s'han tengudes en compte les següents variables: edat, gènere i lloc de residència.

La CP es produeix quan un participi passat d'un temps compost concorda en gènere i nombre amb el CD de l'oració o amb el subjecte, si el verb és inacusatiu o ergatiu. L'origen d'aquest

fenomen es troba en el llatí i, per aquest mateix motiu, algunes de les llengües romàniques el mantenen, malgrat que els casos de concordança poden variar d'una llengua a l'altra.

En català, la CP només és obligatòria en les oracions passives. En les oracions actives, de fet, la major part de varietats del català només la mantenen, opcionalment, amb un CD definit i realitzat com a clític, si bé el català de Mallorca és una excepció a la norma. Autors com Salvà i Puig (2018, 2021) han considerat que, en aquesta varietat, és quasi obligatori realitzar la CP amb els clítics acusatius de 3a persona en femení singular i han mostrat que, a més, el fenomen s'admet en moltes altres construccions, com ara amb clítics acusatius de 1a i 2a persona o, fins i tot, amb un CD postverbal.

Les dades de què es disposa fins ara, però, no són actuals, i, com s'ha pogut observar, la CP és un fenomen en recessió, almenys pel que fa al CD preverbal sense clític. Possiblement, aquest canvi lingüístic és causat per la situació lingüística i social de l'illa, d'una banda, i per la idea falsament estesa que es tracta d'un fenomen no normatiu, de l'altra.

Així, l'estudi ha demostrat que la població jove produeix la CP menys freqüentment que la població de més edat i que, de fet, l'edat del parlant és un dels factors més rellevants en el manteniment de la CP. També s'ha vist que el fet de romandre a una zona més propera a la ruralia també afavoreix que els participis adoptin els trets de gènere i nombre dels seus arguments interns, i que és en les focalitzacions que podem trobar més participis concordats. Ara bé, aquests factors pareix que tenen un rol més secundari tant en l'acceptabilitat com en la producció de la CP.

És important, de tota manera, fer notar que els resultats d'aquest estudi són fruit d'una primera exploració i, per tant, convendria ampliar la mostra en futurs estudis, ja sigui prenent en consideració parlants d'altres zones de Mallorca, ja sigui tenint en compte més individus de cadascun dels grups d'edat.

En qualsevol cas, i per acabar, aquest estudi ha permès obtenir dades lingüístiques reals i actuals sobre la vitalitat de la CP a Felanitx i Manacor quan l'element que concorda amb el participi és un CD preverbal sense clític. A partir de les dades obtengudes s'ha pogut afirmar que la CP, almenys en aquests casos, pot arribar a desaparèixer.

Referències bibliogràfiques

- Alcover, A. M. (1908). Concordansa del participi ab el terme d'acció. A *Primer congrés internacional de la llengua catalana* (p. 124–129). Horta.
- Bastardas i Parera, J. (2003). La concordança del participi dels temps compostos de verbs que governen un infinitiu. *Llengua i literatura*, 14, 97–140.
- Birdsong, D.; Gertken, L. M.; & Amengual, M. (2012). *Bilingual Language Profile: An Easy-to-Use Instrument to Assess Bilingualism*. COERLL, University of Texas at Austin. <https://sites.la.utexas.edu/bilingual/>.
- Cremades, E.; & Ramsburg, J. (2023, 29 de novembre). La vitalitat de la concordança de participi en el català de Mallorca (comunicació en congrés). VI Col·loqui Internacional “La lingüística de Pompeu Fabra”. Universitat Rovira i Virgili.
- Culler, V. (2002). *Observations on the optimality of modern Catalan participle agreement and hypothesis as to its implications for the future of Romance languages* [treball de fi de grau]. Bryn Mawr College.
- Fabra, P. (1908). Esmena total a la intervenció «Concordansa del participi ab el terme d'acció». A *Primer congrés internacional de la llengua catalana* (p. 129). Horta.
- . (1983). *Converses filològiques II*. Edhasa. [Edició a cura de Joaquim Rafel i Fontanals]. Fabra, P. (1912). *Gramàtica de la llengua catalana*. L'Avenç.
- . (1918/1933). *Gramàtica catalana*. Institut d'Estudis Catalans.
- . (1956). *Gramàtica catalana*. Teide.
- . (1983). *Converses filològiques II*. Edhasa. [Edició a cura de Joaquim Rafel i Fontanals].
- . (1912). *Gramàtica de la llengua catalana*. L'Avenç.
- [GBU]: Institut d'Estudis Catalans (2019). *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana* (GBU). Institut d'Estudis Catalans. <https://gbu.iec.cat>.
- [GIEC]: Institut d'Estudis Catalans (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Institut d'Estudis Catalans. <https://giec.iec.cat>.
- Hotařová, L. (2020). ¿Está el catalán de Mallorca amenazado?. *Etudes romanes de Brno*, 4, 1, 125–140.
- Illes Balears. Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, de reforma de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears. (BOE, núm. 77, 30-3-2007, pp. 13862–14092).
- Lakoff, R. (1972). *Language and woman's place*. Harper Colophon Books.
- Llisterri, J. (s.d.). Gramaticalitat, acceptabilitat i correcció [material en línia]. https://joaquimllisterri.cat/general_linguistics/gen_ling/sintaxi/gramaticalitat_correccio/correccio_gramaticalitat.html.
- Montoya Abat, B. (2002). L'estudi del canvi lingüístic segons la sociolingüística. In M. A. Cano, J. Marines, & V. Martines (Eds.). *Les claus del canvi lingüístic* (pp. 275–300). Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- Muxí, I. (1996). Optional participial agreement with direct object in Catalan. *Catalan Working Papers in Linguistics*, 5, 1, 127–145.
- Pineda, A.; Salvà i Puig, S.; & Cremades, E. (2024). Auxiliary selection in Catalan dialects: an overview. *Borealis*, 13, 2, 127–182.
- Radatz, H. I. (2007). De la Mallorca preturística a la moderna. La desdialectalització del català de Mallorca. *Els Marges: revista de llengua i literatura*, 81, 29–41.

- Salvà i Puig, S. (2015). *Concordança del participi i aspecte intern en el català de Mallorca* [treball final de màster]. Universitat Autònoma de Barcelona.
- . (2018). La concordança del participi en el català de Mallorca. *Llengua & Literatura*, 28, p. 53–79.
- . (2021). *La concordança del participi en el català de Mallorca: marcatge de l'estructura informativa i de l'aspecte* [tesi doctoral]. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Saragossà, A. (1997). La concordança del participi amb els pronoms febles objectius (*Aquesta novel·la ja l'he llegida*): una singularitat de la llengua catalana. *Llengua nacional*, 21, 9–14.
- . (2002). Fabra i el francès. La concordança del participi (*¡Ara sí que l'has feta bona!*). Universitat de València.
- Solà, J. (1973). Concordança del participi passat. *Estudis de sintaxi catalana*, 2, 57–86. Barcelona. Edicions 62.

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.